

4. Тоффлер Э. Третья волна / Э. Тоффлер, Х. Тоффлер. – Новосибирск : Сибирская молодежная инициатива, 1996.

5. Becker G. S. Investment in Human Capital: A Theoretical Analysis / G. S. Becker // The Journal of Political Economy. – 1962. – № 70. – P. 9–49.

Отримано 30.03.2012. ХДУХТ, Харків.
© В.В. Кривошей, О.М. Іванюта, 2012

УДК 330.341.1(4/9)+(477)

О.В. Шкурупій, д-р екон. наук (ВНЗ Укоопспілки «ПУЕТ», Полтава)
Н.Г. Базавлук (ВНЗ Укоопспілки «ПУЕТ», Полтава)

ІННОВАТИЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Розглянуто сутність та ознаки інтелектуалізації економіки. Проаналізовано основні показники, що характеризують рівень інноватизації країни. Досліджено особливості інноваційного розвитку провідних країн світу.

Рассмотрены суть и признаки интеллектуализации экономики. Проанализированы основные показатели, которые характеризуют уровень инноватизации экономики. Исследованы особенности инновационного развития передовых стран мира.

The essence and indicators of intellectualization of economy are considered. The basic parameters that characterize the level of innovatization of economy are analyzed. The features of the innovative development of the advanced countries are investigated.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Наука, технологія та інновації (НТІ) є важливими джерелами стійкого та міцного відновлення економіки після фінансової кризи, а в довгостроковій перспективі – також джерелами її економічного зростання. НТІ можуть відкрити нові шляхи вирішення багатьох глобальних проблем, зокрема, таких, як забезпечення прогресивного розвитку суспільства, перехід людства на новий більш високий цивілізаційний рівень розвитку, зміна способу життя. Для виконання цих завдань країнам необхідно забезпечити продуктивні інвестиції в знання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження інтелектуалізації та інноватизації національної економіки, а також суміжні теми знайшли своє відображення в таких працях відомих

зарубіжних і вітчизняних науковців, як Я. Базилюк, Д. Белл, П. Друкер, Я. Жаліло, В. Іноземцев, М. Петрина, Л. Федулова, Ф. Хайек, Й. Шумпетер та ін.

Мета та завдання статті – визначення сутності та ознак інтелектуальної економіки, основних показників, що характеризують рівень інноваційного розвитку країни, аналіз сучасних тенденцій інноватизації провідних країн світу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інтелектуалізація економіки означає, що наукові знання та спеціалізовані унікальні навички їхніх носіїв стають головним джерелом і вирішальним чинником розвитку матеріального та нематеріального виробництва, забезпечуючи необхідні умови для сталого економічного зростання. Основними ознаками інтелектуальної економіки є: заміщення праці знаннями; перехід до антропоцентричної організації праці; демократизація економічних відносин; трансформація основ приватної власності [2].

Роль знання в економічному розвитку зростає, випереджаючи значущість засобів виробництва та природних ресурсів. За оцінками Світового банку, фізичний капітал у сучасній економіці формує 16% загального обсягу багатства кожної країни, природний – 20%, а людський – 64%. У таких країнах, як Японія та Німеччина, частка людського капіталу складає до 80% національного багатства. На нинішньому етапі розвитку суспільства багатство країни створюється за рахунок підвищення продуктивності та використання нововведень, тобто застосування знання на практиці [4].

Пріоритет знань уносить кардинальні зміни в систему соціально-економічних відносин і є методологічною передумовою побудови нового суспільного розвитку, в основу якого мають бути закладені революційні перетворення у сфері праці; сприяє переходу суспільного виробництва з матеріального в інноваційне. Інноваційне виробництво ґрунтується на використанні нових знань (або нове використання знань), утілених у технології, ноу-хау, нові комбінації виробничих факторів, структуру організації та управління виробництвом. Це дозволяє отримувати інтелектуальну ренту та різного роду переваги перед конкурентами. Інноваційне виробництво характеризує особливість виробничої діяльності, за якої центральна роль у виробничому процесі зміщується з механічного використання інформації до інтелектуального, творчого. Такий характер виробничої діяльності досягається в результаті використання нових конкретних знань, наприклад, про скорочення витрат, оптимізації виробництва, формування ринків тощо.

Світовий досвід свідчить, що перехід до інноваційної економіки можливий лише за умови ефективного використання інтелектуального потенціалу, розвитку інституту інтелектуальної власності, широкомасштабного впровадження в господарській обіг результатів творчої праці [1].

Витрати на дослідження та розробки є одним з основних показників рівня інноваційного розвитку країни. Інтенсивність досліджень і розробок (дослідження та розробки як відсоток ВВП) використовується як показник відносної міри інвестицій у створення нових знань. Найвищим показником інтенсивності досліджень і розробок характеризується Ізраїль – 4,28% ВВП у 2009 р. Наступні позиції посідають: Фінляндія – 3,96% ВВП; Швеція – 3,62% ВВП; Корея – 3,36% ВВП; Японія – 3,33% ВВП; Данія – 3,02% ВВП; Швейцарія – 3,0% ВВП; США – 2,79% ВВП; Німеччина – 2,78% ВВП [6]. Інтенсивність досліджень і розробок протягом останніх років у більшості країн СНД складає менше 1% ВВП. В Україні показник інтенсивності досліджень і розробок складає 0,9% ВВП у 2010 р. [3].

Світова практика показує, що в наш час визначальну роль у розробці та впровадженні інновацій відіграють бізнес-структури. Саме з наявністю в названих країнах великих ТНК значним чином пов'язана інтенсивність процесів у сфері розвитку науки та техніки. ТНК є головними інвесторами, які забезпечують відповідний рівень фінансування видатків на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (НДДКР). Частка витрат корпорацій на дослідження та розробки в загальнонаціональних витратах на НДДКР складає близько 65%, а в середньому по країнах Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) сягає до 70% [5].

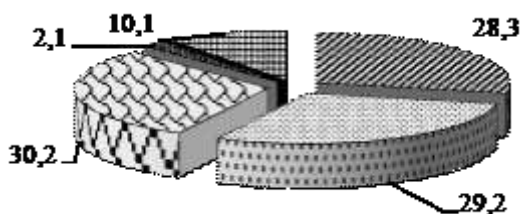
Найвищою часткою витрат на дослідження та розробки в загальних витратах на НДДКР характеризується бізнес-сектор Ізраїлю (близько 80%), далі розміщені Японія (76%) і Корея (75%). Частка досліджень і розробок сектора освіти по країнах ОЕСР у середньому складає 17%. Серед країн ОЕСР витрати на дослідження та розробки сектора освіти перевищують витрати бізнес-сектора лише в Туреччині, Греції та Польщі. Уряд є головним джерелом фінансування досліджень і розробок у небагатих країнах, наприклад, в Аргентині, де на його частку припадає майже 40% [6].

В Україні фінансування витрат на НДДКР здійснюється державою (36,4% від загального обсягу витрат на НДДКР), підприємницьким сектором (57,3%) та сектором освіти (6,3%) [3].

Показником інноваційного розвитку країни є кількість патентів як результат науково-дослідних інвестицій. Кількість патентів може

бути інтерпретована як показник кількості винаходів (попередник інновації). Інновації, у свою чергу, є важливим внеском у забезпечення умов сталого економічного зростання як підприємства, так і країни в цілому. Існує прямий зв'язок між кількістю патентів і такими показниками, як ефективність виробництва, продуктивність праці, частка ринку.

Особливо важливу роль в інноваційному розвитку відіграють тріадні патентні родини – патенти на винаходи, одночасно зареєстровані в Європейському патентному відомстві (ЕРО), патентному відомстві Японії (JPO) та Бюро патентів і торгових марок США (USPTO). Найбільшою кількістю зареєстрованих тріадних патентів характеризуються США (29,2%) та Японія (28,3%). На країни Європейського Союзу припадає 30,2% тріадних патентів. Частка країн БРІКС (Бразилія, Росія, Індія, Китай, Південно-Африканська Республіка) складає близько 2% (рис. 1) [6].

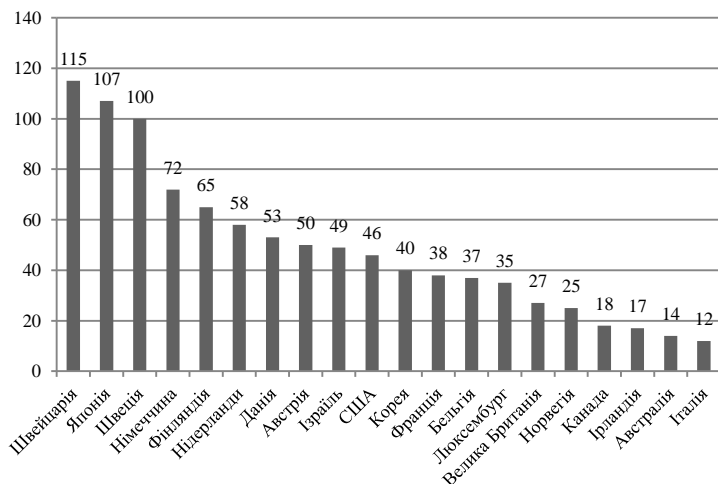

Рисунок 1 – Розподіл кількості тріадних патентів, % [6]: ■ – Японія; □ – США; ▣ – Європейський Союз; ■ – БРІКС; ▤ – інші країни світу

Найбільшою кількістю тріадних патентів на душу населення характеризується Швейцарія. До п'ятірки країн-лідерів входять також Японія, Швеція, Німеччина та Фінляндія (рис. 2). У країнах Європейського Союзу кількість тріадних патентів на душу населення в середньому складає 29 патентів.

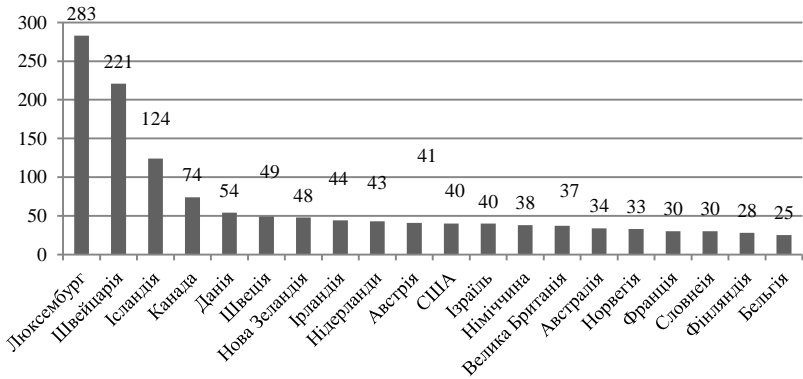
Важливо зазначити, в патенти, що є показником інноваційного розвитку країни, мають певні недоліки: по-перше, патенти не повною мірою відображають загальну кількість винаходів (не всі винаходи запатентовані або є патентоспроможними); по-друге, патенти не враховують специфіку галузі (наприклад, технологічні галузі мають більш високу схильність до подання заявок на патенти); по-третє, існує нерівномірний розподіл вартості (багато патентів не мають промислового застосування та характеризуються низькою цінністю для суспільства).

Торгові марки використовуються для того, щоб відрізнити товари чи послуги підприємства на ринку від товарів чи послуг конкурентів. Вони часто використовуються для реклами та пов'язані з новими продуктами. Отже, кількість нових торгових марок протягом року є одним із показників товарних та маркетингових інновацій. Кількість торгових марок на мільйон населення є індикатором інноваційного розвитку країни. На відміну від патентів, торгові марки відображають інновації в секторі послуг і невиробничому секторі.

Рисунок 2 – Країни-лідери за кількістю тріадних патентів на душу населення, 2009 р. [6]

Рейтинг країн-лідерів за кількістю торгових марок на душу населення очолюють Люксембург, Швейцарія та Ісландія (рис. 3) [6]. У країнах Європейського Союзу кількість торгових марок на душу населення в середньому складає 25.

Рисунок 3 – Країни-лідери за кількістю торгових марок на душу населення, 2009 р. [6]

Наукові статті та публікації як міра фундаментальних досліджень і наукових відкриттів традиційно використовуються як показник наукової продуктивності університетів, державних науково-дослідних інститутів та інших організацій. Статті є основним засобом поширення та перевірки результатів наукових досліджень, і їх відносно необмежена доступність сприяє тому, що вони є основними засобами передання знань. Джерелами наукових статей є наукові журнали, збірники наукових праць та матеріалів конференцій. Публікації в провідних наукових журналах забезпечують вимір наукової продукції «з урахуванням якості». Публікації в провідних наукових журналах визначаються як публікації в звітний період авторами, опубліковані в найбільш впливових 25% наукових журналах світу у своїй категорії за рейтингом SCImago Journal Rank (SJR), що складений на підставі кількості посилань на публікації наукового видання. Швейцарія має найвищий рівень високоякісних публікацій на душу населення серед країн ОЕСР та БРИКС (Бразилія, Росія, Індія, Індонезія, Китай, Південно-Африканська Республіка), потім слідують Швеція та Данія (рис. 4) [6]. В абсолютних цифрах провідним виробником публікацій у топ-журналах є США, другу позицію займає Велика Британія. За загальним обсягом публікацій лідером залишається США, Китай посідає друге місце, Велика Британія – третє. Частка публікацій країн, що розвиваються, у загальносвітових публікаціях швидко зростає, хоча частка опублікованих у провідних наукових журналах знаходиться нижче середньосвітового рівня.

Висновки. Лідерство будь-якої держави в сучасному світі забезпечується, насамперед, інтелектом людини та оптимальним використанням знань, накопичених суспільством, – інтелектуальним потенціалом країни. Основними показниками інноваційного розвитку країни є інтенсивність досліджень і розробок, кількість патентів, торгових марок та наукових публікацій. Ключову роль у фінансуванні та проведенні НДДКР, розробці та впровадженні інновацій відіграють найбільші ТНК світу.

Україна, як і більшість країн пострадянського простору, характеризується низьким рівнем інноваційного розвитку економіки. Цей стан потрібно оцінювати як пряму загрозу створення в поточному періоді необхідних умов для довгострокового сталого розвитку. Нехтування цим принципово важливим орієнтиром макроекономічного розвитку, несприйняття позитивного досвіду провідних країн світу може спричинити пагубні наслідки для нашої країни. Отже, інноваційність для України не просто загальна тенденція – світовий тренд, який варто наслідувати, а визначальна вимога, яка забезпечує соціально-економічний розвиток, національний прогрес, якість життя українців, у кінцевому підсумку – безпеку країни.

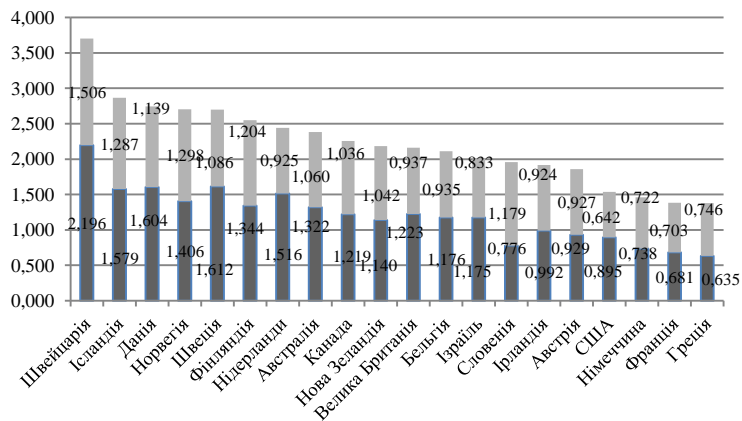

Рисунок 4 – Кількість наукових публікацій на 1 тис. населення, 2009 р. [6]:

■ – публікації в провідних наукових журналах; ■ – інші публікації

Список літератури

1. Беліков О. О. Інвестування в інноваційну діяльність. Проблеми та шляхи їх вирішення [Електронний ресурс] / О. О. Беліков //

Юридичний журнал «Юстиніан». – Режим доступу : <<http://www.justinian.com.ua/article.php?id=3025>>.

2. Михнева С. Г. Интеллектуализация экономики: инновационное производство и человеческий капитал [Электронный ресурс] / С. Г. Михнева // Инновации. – 2003. – № 1. – Режим доступа : <<http://stra.teg.ru/lenta/innovation/514>>.

3. Наукова та інноваційна діяльність в Україні : статистичний збірник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <<http://ukrstat.gov.ua>>.

4. Федулова Л. Стратегія управління інтелектуальною власністю в умовах інноваційної економіки [Електронний ресурс] / Л. Федулова // Персонал. – 2006. – № 11. – Режим доступу : <<http://www.personal.in.ua/article.php?id=399>>.

5. OECD Science, Technology and Industry Outlook 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.inovacao.unicamp.br/report/news_OECD_Science-Technology-Industry110207.pdf>.

6. OECD Science, Technology and Industry Scoreboard 2011: Innovation and Growth in Knowledge Economies [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.oecd-ilibrary.org/science-and-technology/oecd-science-technology-and-industry-scoreboard-2011_sti_scoreboard-2011-en>.

Отримано 30.03.2012. ХДУХТ, Харків.
© О.В. Шкурупій, Н.Г. Базавлук, 2012

УДК 339.543.624(477)

А.В. Янчев, канд. екон. наук

О.І. Печенка, ст. викл.

М.В. Андрійченко, студ.

СТВОРЕННЯ ЗОНИ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ: ПЕРЕДУМОВИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Розглянуто питання щодо передумов створення зони вільної торгівлі, проаналізовано перспективи, переваги та заходи, які має здійснити Україна для забезпечення сприятливих умов ЗВТ із Європейським Союзом для реалізації стратегічних цілей у двосторонньому торговельно-економічному співробітництві.

Рассмотрен вопрос относительно предпосылок создания зоны свободной торговли, проанализированы перспективы, преимущества и меры, которые должна осуществить Украина для обеспечения благоприятных условий ЗСТ с Европейским Союзом для реализации стратегических целей в двустороннем торгово-экономическом сотрудничестве.